

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра прикладної математики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
математики і інформатики

Григорій ЖОЛТКЕВИЧ

” 08 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Наномеханіка і сучасні нанотехнології

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)
галузь знань 11 – математика та статистика
(шифр і назва)
спеціальність 113 - прикладна математика
(шифр і назва)
освітня програма прикладна математика
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни за вибором
(обов'язкова / за вибором)
факультет математики і інформатики

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету математики і інформатики
 “29” серпня 2023 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: *Кізілова Наталія Миколаївна*, професор, доктор фіз.-мат. наук,
 професор кафедри прикладної математики.

Програму схвалено на засіданні кафедри Прикладної математики
 Протокол від “28” серпня 2023 року №10

Завідувач кафедри прикладної математики

 (підпис)

Валерій КОРОБОВ
 (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми (керівником проектної
 групи) Прикладна математика
 назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної програми
 (керівник проектної групи) Прикладна математика

 (підпис)

Світлана ІГНАТОВИЧ
 (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету математики і інформатики Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
 назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “29” серпня 2023 року, протокол № 1

Голова науково-методичної комісії факультету математики і інформатики

 (підпис)

Ольга АНОЩЕНКО
 (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «**Наномеханіка і сучасні нанотехнології**» складена відповідно до **освітньо-професійної** програми підготовки

магістр

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

Спеціальності (напряму) 113 Прикладна математика

спеціалізації _____

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “**Наномеханіка і сучасні нанотехнології**” є надання знань в галузі сучасної наномеханіки, нанореології, нанотрибології, зокрема в математичному моделюванні відповідних проблем, а також використання відповідних математичних методів дослідження наноструктур в сучасних нанотехнологіях.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “**Наномеханіка і сучасні нанотехнології**” є вивчення студентами основних теоретичних відомостей та набуття практичних навичок розв’язання конкретних прикладних задач наномеханіки, знання властивостей наноструктур, формування вміння використовувати прикладні пакети програм для розв’язання задач наномеханіки.

1.3. Кількість кредитів 6

1.4. Загальна кількість годин 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
3-й	
Лекції	
18 год.	
Практичні, семінарські заняття	
18 год.	
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
144 год.	
у тому числі індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

Студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знати:

1. основні типи наноструктур та методи їх створення *in silico* та в лабораторних умовах;
2. механічні властивості та реологічні моделі наноструктурованих твердих та рідких середовищ;
3. сучасну техніку дослідження механічних властивостей, деформацій та руху наноструктур і наноструктурних систем;
4. сучасні MEMS системи та принципи їх роботи;

Вміти:

1. використовувати відомі та будувати нові реологічні співвідношення для рідких і твердих матеріалів на нанорівні;
2. будувати замкнені системи рівнянь для наноструктурованих матеріалів;
3. проводити чисельні розрахунки процесів на нанорівні методами молекулярної динаміки;
4. визначати основні механічні принципи, на яких базується робота MEMS систем;

2. Тематичний план навчальної дисципліни.

Розділ 1. Механічні властивості наноструктур та експериментальні методи дослідження.

Тема 1. Типи і загальна класифікація наноструктурованих матеріалів.

Властивості і математичні моделі нанокомпозитів, тонких плівок, вуглецевих матеріалів, нанопористих структур і нанорідин.

Тема 2. Основні механічні сили та типи взаємодій на нанорівні.

Молекулярні, електричні і магнітні сили. Тертя на мікро/нанорівні. Рівняння динаміки Ньютона для мікро/нано систем. Крайові умови. Методи чисельного інтегрування.

Тема 3. Методи та устаткування сучасної експериментальної наномеханіки.

Фізичні експерименти на мікро/нанорівні. Приклади запису даних. Статистична обробка даних. Формулювання робочих гіпотез. Математичні моделі.

Тема 4. Методи молекулярної динаміки та молекулярних ґрат. Фрактальні моделі.

Підходи і моделі методу молекулярної динаміки. Чисельні розрахунки і візуалізація результатів. Моделі молекулярних ґрат. Фрактальні моделі наноструктурованих поверхонь і пористих середовищ.

Розділ 2. Математичні моделі наномеханіки і нанореології.

Тема 5. Методи осереднення та перехід від дискретних до континуальних моделей.

Дискретні моделі молекулярних систем у присутності нано- і мікрочастинок. Методи гомогенізації. Порівняння точності моделей. Приклади застосування.

Тема 6. Основні положення та математичні моделі мікрофлюїдики та нанофлюїдики.

Фізичні властивості мікрорідин і нанорідин. Статистичний аналіз даних експериментів. Реологічні моделі. Математичне моделювання. Приклади задач мікро/нанофлюїдики.

Тема 7. Реологічні моделі та термомеханіка нанорідин.

Математичні моделі процесів епло- і масо переносу на нанорівні. Особливості фізичних законів і граничних умов. Типи рівнянь. Методи розв'язання.

Тема 8. Типи MEMS-пристроїв та особливості процесів тепло- і масопереносу в них.

Моделювання процесів в мікропаливних елементах.

Мікрорідинні теплообмінники. Хімічні і біохімічні реактори. Паливні елементи. Мікроприлади для розділення сумішей. Методи оптимізації. Використання штучного інтелекту.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Механічні властивості наноструктур та експериментальні методи дослідження												
Тема 1. Типи та класифікація наноструктурованих матеріалів	22	2	2			18						
Тема 2. Основні механічні сили та типи взаємодій на нанорівні	22	2	2			18						
Тема 3. Методи та устаткування сучасної експериментальної наномеханіки	22	2	2			18						
Тема 4. Методи молекулярної динаміки та молекулярних грат. Фрактальні моделі	24	3	3			18						
Разом за розділом 1	90	9	9			72						
Розділ 2. Математичні моделі наномеханіки і нанореології.												
Тема 5. Методи осереднення та перехід від дискретних до континуальних моделей	22	2	2			18						
Тема 6. Основні положення та моделі мікрофлюїдики та нанофлюїдики	22	2	2			18						
Тема 7. Реологічні моделі та термо-механіка нанорідин	22	2	2			18						
Тема 8. Типи MEMS-пристроїв та особливості процесів тепло- і масопереносу в них. Моделювання процесів в мікро-паливних елементах	22	3	1			18						

<i>Контрольна робота</i>	2		2								
Разом за розділом 2	90	9	9			72					
Усього годин	180	18	18			144					

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Метод динаміки частинок та його програмна реалізація.	4
2	Реологічні моделі в'язкопружних твердих наноматеріалів	3
3	Реологічні моделі в'язкопружних нанорідин	3
4	Аналітичні розв'язки задач о течіях нанорідин по трубам і каналам	3
5	Розв'язання одновимірної задачі теплопровідності в нанометаріалах	3
6	<i>Контрольна робота</i>	2
	Разом	18

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Написання та валідація програмного коду для чисельних розрахунків методом динаміки частинок	36
2	Написання та валідація програмного коду для чисельних розрахунків фрактальних розмірностей наноструктур	36
3	Чисельні розрахунки ламінарної течії однорідної нанорідини	36
4	Чисельні розрахунки ламінарної течії трьох незмішуваних нанорідин	36
	Разом	144

6. Індивідуальні завдання (не передбачені робочим планом)

7. Методи навчання

Використовуються пояснювально-ілюстративний і частково-пошуковий методи. Студенти опановують значну частину теоретичного матеріалу шляхом самостійного розв'язання прикладної задачі наномеханіки. Протягом семестру виконується індивідуальний проект, результати якого підсумовують усі теми курсу.

8. Методи контролю

1. Онлайн дискусія за матеріалами кожної лекції (в обсязі 25-30% від часу лекції), список питань для обговорення надається наприкінці кожної лекції.
2. Стисле опитування за матеріалами попередньої лекції
3. Перевірка виконання домашніх завдань
4. Виконання практичних завдань на відкритих онлайн-дошках
5. Проведення контрольної роботи
6. Проведення заліку.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Сума
Семестровий проєкт	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальні завдання	Залік	
40	20	---	40	100

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 10 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання

Контрольна робота оцінюється у 20 балів. Робота складається з теоретичних та практичних запитань. У разі правильної обґрунтованої відповіді студент отримує за завдання бали; якщо у відповіді є помилки, бал не зараховується.

Зміст семестрового проєкту: студентам надана проста прикладна задача з обраної галузі наномеханіки. Потрібно запропонувати математичну модель, сформулювати і розв'язати відповідну систему рівнянь або задачу оптимізації.

Після виконання семестрового проєкту студенти надають звіт, за результатами цього звіту виставляється оцінка до 40 балів за такими критеріями:

0-10 балів - Було проведено аналіз завдання та запропоновано математичну модель прикладної задачі наномеханіки, однак практичної реалізації результату отримано не було.

10-25 балів - Було проведено аналіз завдання та запропоновано математичну модель прикладної задачі наномеханіки. Був використаний метод розв'язання задачі (напіваналітичний або чисельний).

25-35 балів - Було проведено аналіз завдання, статистичний аналіз даних для прикладної задачі наномеханіки, на базі чого була запропонована математична модель задачі і був розроблений програмний код для проведення розрахунків. Код був протестований на спрощеній постановці задачі.

35-40 балів - Було проведено аналіз завдання, статистичний аналіз даних для прикладної задачі наномеханіки, на базі чого були запропоновані кілька (2-3) математичних моделі задачі і був розроблений програмний код для проведення розрахунків. Код був протестований на спрощеній постановці задачі и використаний для розв'язання прикладної задачі з різними параметрами.

Залікова робота складається з трьох завдань і передбачає письмову відповідь на два теоретичних питання зі списку, який надається студентам заздалегідь, а також розв'язання практичної задачі наномеханіки.

Кожне теоретичне завдання оцінюється максимально 15 балами, задача – 10 балами.

По кожному завданню залікової роботи нараховується:

- максимальний бал у разі правильної обґрунтованої відповіді;
- за незначні помилки оцінка зменшується від 10 до 30 відсотків;
- за значні логічні помилки оцінка зменшується до 50 відсотків, якщо хід міркувань в цілому правильний;
- якщо відповідь не відповідає жодному з критеріїв – виставляється 0 балів.

Шкала оцінювання (дворівнева)

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
50-100	зараховано
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Кізілова Н.М. «Прикладні задачі сучасної мікрофлюїдики і нанофлюїдики.» Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Наномеханіка та сучасні нанотехнології» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 36 с.
2. Кізілова Н.М. Метод скінченних елементів в розв'язанні прикладних задач механіки рідини з AnSys Rluent 2021R1. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2021. – 80 с.
3. Kizilova N.N. “Applied problems of microfluidics and nanofluidics.” Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Наномеханіка та сучасні нанотехнології» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 36 с.
4. Kizilova N.N., Solovjova H.N. “Rheology of materials.” Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Основи реології» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 52 с.
5. Кізілова Н.М. «Метод скінченних елементів у розв'язанні задач механіки рідини і газу.» Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з курсу «Чисельні методи механіки суцільних середовищ» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 64 с.
6. Кізілова Н.М. Реологія середовищ. Методичні рекомендації. – Харків. – 2017. – 52 с.
7. Кізілова Н.М., Ромашов Ю.В. Розв'язання внутрішніх та зовнішніх задач обтікання. Методичні рекомендації. – Харків. – 2017. – 48 с.
8. Кізілова Н.М. Метод динаміки частинок в математичному моделюванні динамічних систем. Методичні рекомендації для студентів другого курсу другого (магістерського) рівню вищої освіти зі спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна. - 2023. - 108с.
9. Козлов Г.В., Яновський Ю.Г., Карнет Ю.Н. Фрактальный підхід в механіці композитів. К.: Наук.думка, 2008, 420 с.

Допоміжна література

1. Meyer E., Overney R.M., Dransfeld K., Gyalog T. Nanoscience. World Scientific Publ., 1998. – 373p.
2. Karniadakis G.E.M., Beskok A. Microflows. Springer Verlag.- 2002. – 340p.
3. Kizilova N. Biomimetic composites reinforced by branched nanofibers. // Nanoplasmonics, Nano-Optics, Nanocomposites, and Surface Studies. Springer Proceedings in Physics, Vol.167. O. Fesenko and L. Yatsenko, (Eds.). – 2015. – P. 7–23.
4. Cherevko V., Kizilova N. Complex flows of immiscible microfluids and nanofluids with velocity slip boundary conditions. // Nanophysics, Nanomaterials, Interface Studies, and Applications, Springer Proceedings in Physics , vol. 183, O. Fesenko, L. Yatsenko (eds.). – 2017. – P. 207–230.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Віртуальний лабораторний практикум "Багатомасштабне моделювання в нанотехнологіях" <http://nanomodel.ua/>
2. NanoLAB. Educational materials. <https://www.nanolab.unimore.it/english-version-materials/>
3. NanoLab Umea University <https://www.umu.se/en/research/infrastructure/nanolab/>
4. Educational Nanoscience at High School
https://www.researchgate.net/publication/269361703_The_NANOLAB_Project_Educational_Nanoscience_at_High_School